

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนดอยผาหมี่

อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

SUSTAINABLE TOURISM MANAGEMENT APPROACH IN DOI PHA MI COMMUNITY, MAE SAI DISTRICT, CHIANG RAI PROVINCE

ลิลลาลี ศิริวิไลเลิศอนันต์^๑ Linlalee Siriwilailerdanun

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ในชุมชนดอยผาหมี่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ในบริบทของการจัดการ แหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ๒) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนในชุมชนดอยผาหมี่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ๓) เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนดอยผาหมี่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายสู่ความยั่งยืน โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน หน่วยงานรัฐบาล ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในชุมชนดอยผาหมี่ จำนวน ๒๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า

๑) อัตลักษณ์ในชุมชนดอยผาหมี่ ในบริบทของการจัดการ แหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือการคงสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติที่สมบูรณ์อยู่ และมีกาแพติดอันดับโลกที่ผลิตโดยชาวเขาเผ่าอาข่า

๒) กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือการประชาสัมพันธ์ผ่านทางโซเชียลมีเดียต่าง ๆ และการช่วยกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สามารถใช้ประโยชน์ได้นาน ๆ

๓) แนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนดอยผาหมี่สู่ความยั่งยืนพบว่า มีการเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกได้มาเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นและผลิตภัณฑ์กาแพของชาวอาข่า อีกทั้งยังให้บุคคลที่มีความรู้ด้านภาษามาสอนให้กับกลุ่มชาวบ้านภายในชุมชน เพื่อให้ชาวอาข่าสามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลาย

คำสำคัญ : แนวทางการจัดการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, ชุมชนดอยผาหมี่

^๑ อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก

Abstract

This study had the following objectives, 1) to study identity in Doi Pha Mi community, Mae Sai District, Chiang Rai Province In the context of sustainable tourism management, 2) to study the process of tourism management and appropriate tourism activities In accordance with the guidelines for sustainable development in the Doi Pha Mi community, Mae Sai District, Chiang Rai Province and 3) to propose guidelines for development and tourism management in Doi Pha Mi community, Mae Sai District, Chiang Rai Province to sustainability. The sample group used in this study was community leaders, villagers, government agencies, tourism operators in the Doi Pha Mi community were 20 persons. The tools used in the study were the interview form and content analysis. The study indicated that;

1) Identity in Doi Pha Mi Community In the context of Sustainable tourist management was maintain the environment and complete nature and had the world's top coffee produced by the Akha people.

2) The appropriate process of tourism management and tourism activities In accordance with the guidelines for sustainable development in the Doi Pha Mi community, it was found that Doi Pha Mi community had public relations via social media. As for the community leaders and the public sector had taken care of natural resources and the environment to be able to use for a long time.

3) Guidelines for the development and management of sustainable tourism in the Doi Pha Mi community was found that there was an opportunity for outsiders to learn the local culture and coffee products of the Akha people. And it also invited people who exported the English language come to teach villagers within the community So that Akha people could communicate with tourist efficiency.

Keywords : Guidelines for Tourism Management, Sustainable Tourism,
Doi Pha Mi community

บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวสูงและมีผลต่อการพัฒนาประเทศ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยในแง่เศรษฐกิจซึ่งนำไปสู่การจ้างงาน การสร้างอาชีพและรายได้ไปสู่ชุมชน และท้องถิ่น จะทำให้เกิดการพัฒนา ด้านสาธารณสุข โภค และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆในแหล่งท่องเที่ยว ยกกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆให้ดีขึ้น รวมทั้งช่วยปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนมีความรู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากรในท้องถิ่นของตน อันจะนำมาซึ่งการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ทรัพยากรอย่างมีจิตสำนึก^๒

จากการสำรวจนักท่องเที่ยวไทยจำนวน ๓๕๐ รายทั่วประเทศ พบว่า นักท่องเที่ยวไทยมีการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศในไตรมาสที่ ๒/๒๕๖๐ ประมาณร้อยละ ๓๒ ต่ำกว่าสัดส่วนในระยะเดียวกันปีก่อน ส่วนหนึ่งเนื่องจากในปีก่อนมีมาตรการสนับสนุนการท่องเที่ยวในประเทศช่วงสงกรานต์ทำให้มีนักท่องเที่ยวไทยมากกว่าปกติ ขณะที่ในไตรมาส๓/๒๕๖๐ มีนักท่องเที่ยวไทยวางแผนการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศร้อยละ ๒๕ ซึ่งต่ำกว่าในไตรมาสที่ ๓/๒๕๕๙ โดยส่วนใหญ่ยังคงวางงบประมาณที่จะใช้ในการท่องเที่ยวในไตรมาสหน้าใกล้เคียงกับไตรมาสนี้ ร้อยละ ๓๙ ทำให้ในปัจจุบันเป็นที่ตระหนักว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้กลายเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจของโลก ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้เจริญเติบโตจนเป็นสินค้าหลักในระบบการค้าหลักของประเทศ เนื่องจากการท่องเที่ยว คือกิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งในชีวิตมนุษย์และมีอัตราความต้องการมากขึ้นทุกวัน^๓

เห็นได้จากปรากฏการณ์ ๑๓ เยาวชนนักเตะทีมหมูป่าอะคาเดมีติดถ้ำ ทำให้ถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีชื่อเสียงโด่งดังไปไกลเป็นที่รู้จักกันไปทั่วโลก ส่งผลให้กิจการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวต่างๆ ในจังหวัดเชียงรายกลับมาคึกคัก ในช่วง ๖ เดือนแรกของปี ๒๕๖๑ มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาไทย กว่า ๑๙.๕ ล้านคน และสร้างรายได้เกินกว่า ๑ ล้านล้านบาท โดยจำนวนเงินและปริมาณคนมากกว่าช่วงเดียวกันของปี ๒๕๖๐ ถึง ร้อยละ

^๒ น้ำฝน จันทรนวล, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวชาวจีน ที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย”. *วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมป์ฟอร์ด), ๒๕๕๕.

^๓ พรประภา พานิช, “คุณภาพการให้บริการของสถานที่ท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวไทยในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี”. *วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี), ๒๕๕๗.

๑๒ ส่วนในช่วงครึ่งปีหลัง ปี ๒๕๖๑ จำนวนนักท่องเที่ยวเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ รวมมีนักท่องเที่ยวรวม ๓๗ ล้านคน สร้างรายได้มากถึง ๓ ล้านล้านบาท สาเหตุที่ทำให้เป็นเช่นนั้น อาจเป็นเพราะว่า ปีที่ผ่านมาสื่อมวลชนทุกแขนงให้ความสนใจมาถ่ายทำข่าว ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ทั้งเรื่องธรรมชาติที่งดงาม วิถี ชีวิตที่น่าสนใจ รวมทั้งผลิตภัณฑ์กาแฟของหมู่บ้าน บวกกับกระแสของถ้ำหลวงฯ ทำให้แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในจังหวัด เชียงรายได้รับความนิยมน่าขึ้นตามไปด้วย ซึ่งดอยผาหมี ก็เป็นอีกหนึ่งแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก^๔

ซึ่งแตกต่างจากการท่องเที่ยวบนดอยผาหมีที่จัดการโดยชาวบ้านผาหมีเอง ซึ่งเป็นชาวอาข่า มีอัตลักษณ์คือชาวบ้านมีการสร้างอาชีพปลูกกาแฟ จนกาแฟดอยผาหมีเป็นที่รู้จักระดับโลก ซึ่งกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้มีการนำแนวพระราชดำริของพระองค์ท่านมาพัฒนาหมู่บ้าน โดยจัดทำแหล่งท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน เพื่อกระจายนักท่องเที่ยวไม่ให้อัดอยู่เพียงแห่งเดียว ให้กระจายไปยังที่ต่างๆ เพื่อเป็นการกระจายรายได้ให้กับชุมชน และเป็นการลบภาพเก่าที่คนภายนอกมองว่าหมู่บ้านผาหมีเป็นหมู่บ้านยาเสพติด ให้เป็นที่รู้จักในด้านการท่องเที่ยว^๕

โดยปี ๒๕๕๙ เป็นปีแรกที่ได้เริ่มมีการเปิดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับอากาศหนาวและชมทะเลหมอกในพื้นที่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ซึ่งสามารถเดินทางมาจาก อำเภอแม่สายได้เพียงไม่ถึง ๑๕ นาที จากการสัมภาษณ์ประธานกลุ่มท่องเที่ยว ดอยผาหมี กล่าวว่า การเปิดจุดชมวิวและกางเต็นท์ดอยผาหมีขึ้น เพื่อเป็นการผลักดันให้มีการสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้กับชุมชน โดยได้รวมกลุ่มกันกับคนในพื้นที่ หลังจากที่พื้นที่แห่งนี้เคยเป็นแหล่งพักและจุดผ่านของขบวนการค้ายาเสพติด เนื่องจากติดกับชายแดนประเทศเพื่อนบ้านไม่ถึง ๑ กิโลเมตร จุดชมวิวบนดอยผาหมี สามารถมองเห็นวิวได้ถึง ๓ ประเทศ อำเภอแม่สาย ประเทศไทย ฝั่งพม่า จังหวัดท่าขี้เหล็ก และสปป.ลาว โดยบนดอยผาหมี มีร้านกาแฟดอยผาหมี และที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบ คือ ร้านกาแฟโอโซนผาหมี มีบริการจุดกางเต็นท์ มีชิงช้าสวรรค์ ไม้กระดก และรถเลื่อน ให้กับนักท่องเที่ยวได้เล่นและสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาเผ่าอาข่า ปัจจุบันนี้มีบริการที่พัก โฮมสเตย์ สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงมีบ้านผาฮี้ ซึ่งเป็นการจัดตั้งขึ้นโดยชาวบ้านผาหมีเอง เพื่อทำเป็นรัฐวิสาหกิจชุมชน และส่งเสริมรายได้ให้กับชาวเขาในพื้นที่ ซึ่งที่ดอยผาหมีเป็นหมู่บ้านของชาวเขาเผ่าอาข่า ซึ่งอยู่ติดกับชายแดนประเทศเมียนมาร์ ที่จังหวัดท่าขี้เหล็ก

^๔ ฐานเศรษฐกิจ, ๑๓ หมู่ป่า หนุนกระแสท่องเที่ยว ไฮซีซั่นถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนบูม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.thansettakij.com/content/328806>, [๒๕๖๑].

^๕ เชียงใหม่นิวส์, การท่องเที่ยวบนดอยผาหมี, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/752225>, [๒๕๖๑].

หากว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ ย่อมมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ^๖ โดยเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพการให้บริการตามมาตรฐานสากล และประเทศไทยจะเป็นประเทศที่มีอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและได้รับการยอมรับในระดับสากล และประเทศไทยก็เป็นประเทศที่มีอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา และปรับปรุงปัจจัยต่าง ๆ ให้เป็นไปตามที่นักท่องเที่ยวต้องการ รวมทั้งเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น และเกิดประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่นทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยว และด้านบริการทางการท่องเที่ยวอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ในบริบทของการจัดการ แหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
๒. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย
๓. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายสู่ความยั่งยืน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของเนื้อหา

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย” ครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์และกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายสู่ความยั่งยืน

^๖ กรุงเทพฯธุรกิจ, การเปิดแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับอากาศหนาวและชมทะเลหมอกในพื้นที่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/831892>, [๒๕๖๒].

ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย” ครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายเท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

ประเภทและแบบการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยมีขั้นตอนในการวิจัยโดยการศึกษาแนวคิดทฤษฎีงานวิจัยและการศึกษาค้นคว้าที่เกี่ยวข้องตลอดจนสถิติต่างๆ เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดและทฤษฎีรวมทั้งการสร้างเครื่องมือ จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้แก่ หนังสือ บทความ งานวิจัย จุลสาร วารสาร และเอกสารต่าง ๆ จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ห้องสมุดมหาวิทยาลัยวารสารอินเทอร์เน็ต (internet) และหนังสือพิมพ์ แล้วจึงจำแนกสิ่งที่เป็นองค์ประกอบเพื่อแยกส่วนศึกษาเจาะลึกเป็นกรณีไป แต่คงความเชื่อมโยงสัมพันธ์ทุกเรื่อง หลักจากนั้นจะทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้มาจากการวิจัย เพื่อใช้ในการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างชัดเจน มีความครอบคลุมและมีความถูกต้องมากที่สุด

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาในครั้งนี้ คือ กลุ่มบุคคลที่มีหน้าที่ในการดูแลการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จำนวน ๒๐ คน แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม^๗ ดังนี้

๑. ผู้นำชุมชนดอยผาหมี จำนวน ๕ คน
๒. ชาวบ้านในชุมชนดอยผาหมี จำนวน ๕ คน
๓. หน่วยงานรัฐบาล ประกอบด้วย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดเชียงราย ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงพางคำ สำนักงานพัฒนาชุมชนดอยผาหมี จำนวน ๕ คน
๔. ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จำนวน ๕ คน

^๗ สำนักงานพัฒนาชุมชนดอยผาหมี, บุคคลที่มีหน้าที่ในการดูแลการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนดอยผาหมี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://cddchiangrai.net/modules.php?>, [๒๕๖๑].

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สำหรับกลุ่มบุคคลที่มีหน้าที่ในการดูแลการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จำนวน ๒๐ คน ในเรื่องอัตลักษณ์ในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ในบริบทของการจัดการ แหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายสู่ความยั่งยืน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพ (แบบสัมภาษณ์) เน้นการบรรยายเป็นหลัก และการสังเกตโดยตรง (Direct Observation) โดยเก็บข้อมูลจากบุคคลที่ได้เลือกสรรมาอย่างดีแล้ว นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อช่วยเสริมงานวิจัยเพราะเป็นคำตอบที่ค่อนข้างชัดเจนและหนักแน่น

การสังเคราะห์ข้อมูลงานวิจัย ดำเนินการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) มีขั้นตอน ดังนี้

๑. การจัดแฟ้ม แยกแยะ และจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้
๒. การนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ของข้อมูล
๓. นำข้อมูลที่ได้จากการถอดเทป และการบันทึกภาคสนาม มาอ่านหลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในภาพรวมของข้อมูลที่ได้ และพิจารณาประเด็นที่สำคัญ
๔. นำข้อมูลกลับมาอ่านอีกครั้ง โดยละเอียดทุกบรรทัด และจึงตีความ พร้อมทำการดึงข้อความหรือประโยคที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายที่มีหลักการสำคัญที่ต้องพิจารณา
๕. นำข้อความหรือประโยคที่มีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันมาไว้กลุ่มเดียวกัน โดยมีรหัสข้อมูลกำกับข้อความหรือทุกประโยค แล้วจึงตั้งชื่อค่าสำคัญ ซึ่งจะจัดเป็นทั้งกลุ่มใหญ่ (Themes) และกลุ่มย่อย (Sub - Theme) ที่อยู่ภายใต้ความหมายของกลุ่มใหญ่ ซึ่งกระบวนการดังกล่าว คือ การสร้างหัวข้อสรุป และกลุ่มหัวข้อสรุปแนวคิดในตัวข้อมูล ดังที่องอาจ นัยพัฒน์ อธิบายว่า กระทำโดยอ่านทบทวนข้อมูลปฐมภูมิที่อยู่ในรูปข้อความทางภาษา (Textual Primary Data) ซึ่งเก็บรวบรวมได้จากแหล่งต่าง ๆ ในภาคสนาม เสร็จแล้วจึงแบ่งแยกข้อมูลดังกล่าวออกเป็นส่วนย่อย (Breaking Down) ตามหน่วยความหมาย (Meaning Unit) หรือหน่วยวิเคราะห์ (Analusis Unit) ในระดับเบื้องต้น จากนั้นทำการกำหนดข้อความสั้น ๆ เพื่อใช้เป็นมโนทัศน์หรือหัวข้อสรุปแนวคิดที่สะท้อนความหมายสำคัญ ทั้งที่ปรากฏชัดแจ้ง และแฝงอยู่ในข้อมูลส่วนย่อยนั้น แล้วจึงนำหัวข้อสรุปแนวคิดที่มีความหมายคล้ายคลึงหรือ

แตกต่างกัน มาจัดเป็นกลุ่มหัวข้อสรุปแนวคิด (Conceptual Categories) ต่าง ๆ กลายเป็นหน่วยความหมายของข้อมูลที่มีขนาดใหญ่และมีระดับความเป็นธรรมมากขึ้น

๖. ใช้การเขียนบรรยายสิ่งที่ค้นพบอย่างละเอียดและชัดเจน โดยจะไม่มีการนำทฤษฎีไปควบคุมปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งยกตัวอย่างคำพูดประกอบคำหลักสำคัญที่ได้ เพื่อแสดงความชัดเจนของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

ผลการศึกษา

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยสามารถสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ ๑ เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ในบริบทของการจัดการ แหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่า ดอยผาหมีมีผลิตภัณฑ์โดดเด่น คือ มีจุดชมวิวที่สามารถมองเห็นวิวได้ถึง ๓ ประเทศ อำเภอแม่สาย ประเทศไทย ผังพม่า จังหวัดท่าขี้เหล็ก และสปป.ลาว โดยบนดอยผาหมี มีร้านกาแฟบนดอยผาหมีที่มีกาแฟติดอันดับโลก ได้เมล็ดกาแฟมาจากดอยผาหมีเอง นอกจากนี้ยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกมากมายเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว อาทิ ที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์ ลานกางเต็นท์ และร้านค้าของชาวอาข่าเพื่อบริการให้แก่นักท่องเที่ยว บนดอยผาหมี ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถซื้อสินค้าในชีวิตประจำวันได้ และรวมไปของฝากก็มีบริการบนดอยผาหมีเช่นกัน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เล่นและสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาเผ่าอาข่า ที่เต็มไปด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ และอากาศบริสุทธิ์ ซึ่งการเดินทางมายังดอยมีระยะทางที่สั้นและเดินทางได้ง่ายไม่ซับซ้อน ถนนที่ใช้ในการเดินทางเป็นเส้นทางที่ถูกลาดยางทั้งหมด ทำให้ผู้ที่เดินทางมาท่องเที่ยวเดินทางมาได้ง่ายและปลอดภัย และที่สำคัญดอยผาหมียังมีบริการรับส่งนักท่องเที่ยวได้จากการติดต่อรถที่พักให้มารับจุดนัดพบเริ่มต้น ที่ บขส. แม่สาย คิดค่าบริการเที่ยวละ ๑๐๐ บาทเท่านั้น

วัตถุประสงค์ที่ ๒ เพื่อศึกษากระบวนการจัดการการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่า แหล่งท่องเที่ยวดอยผาหมีมีการประชาสัมพันธ์หลายช่องทางด้วยกัน โดยช่องทางหลัก คือ การโฆษณาผ่านทางเว็บไซต์ที่สร้างขึ้นจากคนในพื้นที่ดอยผาหมี และนักท่องเที่ยวที่เคยเดินทางมาท่องเที่ยวทำรีวิวให้ รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์ผ่านทางโซเชียลมีเดียต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น เฟสบุ๊ก ไลน์ และทวิตเตอร์ ทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มอื่น ๆ มีความต้องการที่จะมาท่องเที่ยวตามการรีวิว ทั้งนี้กลุ่มผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ที่ประสานงานระหว่างประชาชนในพื้นที่และภาครัฐ ที่จะนำหลักการในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยช่วยกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สามารถใช้ประโยชน์ได้นาน ๆ มีการกระจายรายได้ให้กับชาวเขาในพื้นที่ดอยผาหมี และเปิดโอกาสให้ชาวเขาเผ่าอาข่าในพื้นที่มีส่วนร่วมใน

การจัดการท่องเที่ยว เช่น ร่วมกันป้องกันและปราบปรามภัยอันตรายในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่จะมาท่องเที่ยวที่ดอยผาหมี จะได้มีความไว้วางใจและเชื่อมั่นในความปลอดภัยระหว่างการมาพักผ่อนที่ดอยผาหมีแห่งนี้

วัตถุประสงค์ที่ ๓ เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายสู่ความยั่งยืน พบว่า ๑) ให้ชาวเขาทุกคนช่วยกันดูแลและรักษาแหล่งท่องเที่ยวดอยผาหมีให้มีความยั่งยืน เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนและยังเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกได้มาเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นและผลิตภัณฑ์กาแฟของชาวอาข่าให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายต่อไป รวมทั้งควรมีการจัดตั้งศูนย์วิชาชีพ สอนคนทำกาแฟ เพื่อขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับกาแฟ ให้กาแฟไทย ดังไปไกลทั่วโลก ๒) ให้โอกาสและส่งเสริมผู้นำชุมชนนำบุคคลที่มีความรู้ด้านภาษากลางของไทยและภาษาต่างประเทศเข้ามาสอนให้กับกลุ่มชาวบ้านภายในชุมชน เพื่อให้ชาวอาข่าสามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย ชาวต่างชาติ เพื่อเป็นการต่อยอดให้แหล่งท่องเที่ยวดอยผาหมีเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป และ ๓) ควรเปิดโอกาสให้มีการโฆษณาผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นอย่างกาแฟดอยผาหมีมากยิ่งขึ้น ไม่ควรปิดกั้น และที่สำคัญยังเป็นโอกาสที่จะได้ถ่ายทอดความรู้วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวอาข่าให้บุคคลภายนอกได้เรียนรู้อีกด้วย

อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการวิจัยแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยสามารถนำอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

๑. อัตลักษณ์ในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ในบริบทของการจัดการ แหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ส่วนใหญ่มีผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่น ไม่ว่าจะเป็นจุดชมวิวดูธรรมชาติบนดอยผาหมี ร้านกาแฟที่มีกาแฟติดอันดับโลก นอกจากนี้ยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกมากมายเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว อาทิ ที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์ ลานกางเต็นท์ และร้านค้าของชาวอาข่าเพื่อบริการให้แก่นักท่องเที่ยว บนดอยผาหมี ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถซื้อสินค้าพร้อมสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาเผ่าอาข่า ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเดินทางได้ง่ายไม่ซับซ้อน มีถนนลาดยางทั้งหมด ทำให้ผู้ที่เดินทางมาท่องเที่ยวเดินทางมาได้ง่ายและปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ WTO^๔ ได้กล่าวว่า หลักการและแนวคิดที่สำคัญของการท่องเที่ยว

^๔ World Health Organization, *International travel and health: situation as on 1 January 2010*. (Switzerland : World Health Organization, 2010), p.125-132.

แบบยั่งยืน ประกอบด้วย ๑) ต้องตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และควรมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด ๒) เคารพในสังคม วัฒนธรรม และประเพณีของคนพื้นเมือง รวมไปถึงการรู้จักปรับตัวและเข้าใจถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมและประเพณีของแต่ละชุมชน ในสถานที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ และ ๓) สร้างความเจริญงอกงาม และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนให้กับคนในพื้นที่ โดยการกระจายของรายได้อย่างเป็นธรรมและทั่วถึง อีกทั้ง ควรทำให้เกิดการจ้างงานและการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่นด้วย อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑาภรณ์ ทองเพ็ญ^๙ ได้กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ การท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายสำคัญที่สุดในการพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒. กระบวนการในการจัดการการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เช่น มีการประชาสัมพันธ์หลายช่องทาง อาทิเช่น ทางเว็บไซต์โดยการให้นักท่องเที่ยวที่เคยเดินทางมาท่องเที่ยวทำรีวิวให้ รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์ผ่านทางโซเชียลมีเดียต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น เฟสบุ๊ก ไลน์ และทวิตเตอร์ ทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มอื่น ๆ มีความต้องการที่จะมาท่องเที่ยวตามการรีวิว ส่วนกลุ่มผู้นำชุมชนและภาครัฐยังช่วยกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สามารถใช้ประโยชน์ได้นาน ๆ และมีการกระจายรายได้ให้กับชาวเขาในพื้นที่ดอยผาหมี และเปิดโอกาสให้ชาวเขาเผ่าอาข่าในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวได้ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน^{๑๐} กล่าวว่า หลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะต้องปฏิบัติดังนี้ ๑) ช่วยกันดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้นาน ๆ ๒) ช่วยกันใช้ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปให้น้อยลง ๓) มีการกระจายรายได้ให้กับคนในพื้นที่ และเปิดโอกาสให้คนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ๔) มีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อปรับปรุงให้สถานที่ท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจมากขึ้น ๕) สร้างช่องทางในการส่งเสริมสถานที่ท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักทั้งในประเทศและต่างประเทศ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อานนท์ สีดาเพ็ญ^{๑๑} ได้กล่าวว่า องค์ประกอบหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ

^๙ จุฑาภรณ์ ทองเพ็ญ, “ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดโสธร วรารามวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๕๔.

^{๑๐} สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๓๒๖ .

^{๑๑} อานนท์ สีดาเพ็ญ, “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬาอล์ฟโดยการประยุกต์ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม”. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๕๙.

ทางการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต้องการที่จะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อให้สถานที่ท่องเที่ยวคงอยู่ในสภาพเดิมหรือดีกว่าเดิม และป้องกันผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจสูงสุด

๓. แนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายสู่ความยั่งยืน พบว่า ๑) ควรให้ชาวเขาทุกคนช่วยกันดูแลและรักษาแหล่งท่องเที่ยวดอยผาหมีให้มีความยั่งยืน โดยการเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกได้มาเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นและผลิตภัณฑ์กาแพของชาวอาข่าให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายต่อไป ๒) ควรให้บุคคลที่มีความรู้ด้านภาษากลางของไทยและภาษาต่างประเทศเข้ามาสอนให้กับกลุ่มชาวบ้านในชุมชน เพื่อให้ชาวอาข่าสามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลาย และ ๓) ควรเปิดโอกาสให้มีการโฆษณาผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นอย่างกาแพดอยผาหมีมากยิ่งขึ้น โดยการถ่ายทอดความรู้วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวอาข่าให้บุคคลภายนอกได้เรียนรู้ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ceballos - Lascurain^{๑๒} กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนประกอบด้วยหลายมิติ กล่าวคือจะต้องมีการจัดการทรัพยากรทั้งหมดในลักษณะที่สามารถตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจสังคมและสุนทรียภาพ ในขณะเดียวกันก็สามารถรักษาความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม กระบวนการที่จำเป็นเชิงนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพและระบบสนับสนุนชีวิตหรือ Life Support System และสอดคล้องกับกับงานวิจัยของ อานนท์ สีดาเพ็ง กล่าวว่า การร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติจะต้องทำการฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ได้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

๑.๑ จากการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ทำให้ทราบว่า การมีพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนนั้นส่งผลทำให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถบริหารจัดการในตนเองได้ โดยได้รับความร่วมมือระหว่างชาวบ้านในพื้นที่กับหน่วยงานภาครัฐ

^{๑๒} Ceballos-Lascurain, H. *Tourism, ecotourism, and protected areas: The state of nature-based tourism around the world and guidelines for its development.* (Gland : IUCN, 1996), p. 142.

๑.๒ จากการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ทำให้ทราบว่า แหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น จะไม่ส่งผลเสียต่อสภาพแวดล้อม และธรรมชาติ และคนในพื้นที่เลย และเป็นการสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ ด้วย

๒. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

๒.๑ การศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ครั้งหน้าควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อให้ทราบถึงตัวแปรสำคัญที่จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๒.๒ การศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนดอยผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ครั้งหน้าควรศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่ส่งต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กรุงเทพธุรกิจ, การเปิดแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับอากาศหนาวและชมทะเลหมอกในพื้นที่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. ๒๕๖๒. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/831892>.

จุฑาภรณ์ ทองเพ็ญ. “ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดโสธรวรารามวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา”. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา. ๒๕๕๔.

เชียงใหม่นิวส์, การท่องเที่ยวบนดอยผาหมี. ๒๕๖๑. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/752225>.

ฐานเศรษฐกิจ, ๑๓ หมูป่า หนูนกระแสนท่องเที่ยว ไฮซีซั่นถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนบูม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.thansettakij.com/content/328806>.

๒๕๖๑.

น้ำฝน จันทน์นวล. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย”. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนานาชาติ แสตมฟอร์ด, ๒๕๕๕.

พรประภา พาณิช. “คุณภาพการให้บริการของสถานที่ท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวไทยในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี”. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๗.

สำนักงานพัฒนาชุมชนดอยผาหมี, บุคคลที่มีหน้าที่ในการดูแลการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน
ดอยผาหมี. ๒๕๖๑. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<http://cddchiangrai.net/modules.php?>

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราช
ประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๕๔.

อานนท์ สีดาเพ็ง. “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬากอล์ฟโดยการประยุกต์ทฤษฎีการ
แลกเปลี่ยนทางสังคม”. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา,
๒๕๕๙.

Ceballos-Lascurain, H. **Tourism, ecotourism, and protected areas: The state
of nature-based tourism around the world and guidelines for its
development.** Gland : IUCN, 1996.

World Health Organization, **International travel and health: situation as on 1
January 2010.** Switzerland : World Health Organization, 2010.

